

КОНВЕНЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

ОБЩ КОМЕНТАР № 10 (2007)

Правата на децата при правосъдие
спрямо ненавършили пълнолетие лица

КОМИТЕТ ПО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Четиридесет и четвърта сесия

Женева, 15 януари – 2 февруари 2007 г.

**КОНВЕНЦИЯ
ЗА ПРАВАТА
НА ДЕТЕТО**

Distr.
GENERAL

CRC/C/GC/10
25 април 2007

Оригинал: АНГЛИЙСКИ

КОМИТЕТ ПО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Четиридесет и четвърта сесия

Женева, 15 януари – 2 февруари 2007 г.

ОБЩ КОМЕНТАР № 8 (2006)

**Правата на децата при правосъдие
спрямо ненавършили пълнолетие лица**

(неофициален превод)

На 20 ноември 2014 г. се отбелязват 25 години от приемането на Конвенцията на ООН за правата на детето – първият юридически обвързващ международен документ, който утвърждава човешките права на всички деца. По този повод представяме на български език Общите коментари на Комитета по правата на детето, които разясняват Конвенцията, и се надяваме да улесним и подпомогнем нейното прилагане в България.

Детски фонд на Организацията на Обединените Нации (УНИЦЕФ)
бул. „Ал. Дондуков“ № 87, ет. 2, София 1504

За повече информация моля посетете нашият сайт: www.unicef.bg

Снимка на корицата: © УНИЦЕФ България/Петя Петкова/2013

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ	5
II. ЦЕЛИ НА НАСТОЯЩИЯ ОБЩ КОМЕНТАР	6
III. ПРАВОСЪДИЕ СПРЯМО НЕНАВЪРШИЛИ ПЪЛНОЛЕНИЕ ЛИЦА: ВОДЕЩИТЕ ПРИНЦИПИ НА ЕДНА ЦЯЛОСТНА ПОЛИТИКА	7
IV. ПРАВОСЪДИЕ СПРЯМО НЕНАВЪРШИЛИ ПЪЛНОЛЕНИЕ ЛИЦА: ОСНОВНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ НА ЕДНА ЦЯЛОСТНА ПОЛИТИКА	12
A. Предотвратяване на делинквентните прояви от страна на малолетните/непълнолетните	12
B. Интервенции/пренасочване (виж също така раздел Д по-долу) ...	14
B. Възрастта и децата в конфликт със закона	18
Г. Гаранции за справедлив съдебен процес.....	21
Д. Мерки (виж също така Глава IV, раздел Б по-горе)	33
E. Лишаване от свобода, в т.ч. предварителните мерки за неотклонение и излежаването на затворническа присъда	36
V. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЕТСКОТО ПРАВОСЪДИЕ	42
VI. ИНФОРМИРАНост И ОБУЧЕНИЕ	44
VII. СЪБИРАНЕ НА ДАННИ, ОЦЕНКА И ИЗСЛЕДВАНИЯ	46

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. В представените пред Комитета по правата на детето (наричан от тук нататък Комитета), Държавите - страни по Конвенцията често обръщат значително внимание на правата на децата, които са заподозрени, обвинени или доказани извършители на криминални деяния, които се наричат още "деца в конфликт със закона". В съответствие с насоките на Комитета за периодично отчитане, основният фокус на информацията, представена от Държавите - страни по Конвенцията, е приложението на членове 37 и 40 от Конвенцията за правата на детето (наричана от тук нататък КПД). Комитетът оценява сериозните усилия за създаването на административна система, която да прилага правосъдие за деца в съответствие с КПД. Но заедно с това е ясно, че много от Държавите - страни по Конвенцията все още трябва да положат значителни усилия за постигането на пълно съответствие с нея, например в областта на процедурните права, разработването и прилагането на мерки по отношение на децата в конфликт със закона без прибегване до съдебен процес, както и използването на лишаването от свобода само като крайна мярка.

2. Комитетът е не по-малко загрижен относно липсата на информация за предприеманите от Държавите - страни по Конвенцията мерки, насочени към предотвратяване закононарушенията, извършвани от деца. Недостигът на информация вероятно е резултат от липсата на цялостна политика в областта на правосъдието спрямо ненавършили пълнолетие лица, която може би обяснява и факта, че много страни предоставят съвсем ограничен набор статистически данни във връзка с третирането на децата в конфликт със закона.

3. Анализът на трупания от Държавите - страни по Конвенцията опит в областта на правосъдието за деца, е основание за настоящия общ коментар, чрез който Комитетът се стреми да предостави на Държавите по-задълбочени насоки и препоръки в помощ на техните усилия за изграждането на административна система за прилагането на правосъдието спрямо ненавършили пълнолетие лица в съответствие с КПД. Такова правосъдие спрямо ненавършили пълнолетие лица, което между другото трябва да стимулира използването на алтернативни мерки като пренасочването и възстановителното правосъдие, ще предостави на Държавите възможности за третиране на попадналите в конфликт със закона деца по начин, който ефективно служи не само на интересите на самите деца, но и на краткосрочните и дългосрочни интереси на обществото.

II. ЦЕЛИ НА НАСТОЯЩИЯ ОБЩ КОМЕНТАР

4. Най-напред Комитетът подчертава, че КПД изисква Държавите - страни по Конвенцията да изградят и прилагат цялостна политика за правосъдие спрямо ненавършили пълнолетие лица. Този всеобхватен подход не трябва да се ограничава с приложението на конкретните разпоредби на членове 37 и 40 от КПД, но трябва да почива и на общите принципи, заложиени в членове 2, 3, 6 и 12, както и в други съотносими членове на КПД, например членове 4 и 39. Следователно целите на настоящия общ коментар са следните:

- Да насърчава Държавите - страни по Конвенцията да изградят и прилагат цялостна политика за правосъдие спрямо ненавършили пълнолетие лица, насочена към предотвратяването и овладяването на девиантните прояви на непълнолетните въз основа на и в съответствие с КПД, като за тази цел търсят консултациите и помощта на Междуведомствената комисия за правосъдие спрямо ненавършили пълнолетие лица, в която заседават представители на офиса на върховния комисар по човешките права на ООН, *Фонда за децата на ООН (УНИЦЕФ)*, *Службата на ООН по наркотици и престъпност* и неправителствени организации (НПО), създадена с Резолюция 1997/30 на Икономическия и социален съвет на ООН;
- Да предостави на Държавите - страни по Конвенцията насоки и препоръки относно съдържанието на въпросната цялостна политика за правосъдие спрямо ненавършили пълнолетие лица, като обръща специално внимание на предотвратяването на делинквентни прояви, въвеждането на алтернативни мерки, позволяващи да се реагира на делинквентни прояви, без да се прибегва до съдебни процедури, както и за тълкуването и прилагането на всички останали разпоредби, съдържащи се в членове 37 и 40 от КПД;
- Да стимулира включването в рамките на цялостната национална политика в областта на правосъдието спрямо ненавършили пълнолетие лица на останалите международни стандарти и по-конкретно на Правилата на ООН относно минималните стандарти за осъществяване на правосъдие по отношение на ненавършили пълнолетие лица (“Пекинските правила”), Правилата на ООН за защита на лишени от свобода малолетни (“Правилата от Хавана”), както и Насоките на ООН за превенция на противообществените прояви на ненавършилите пълнолетие лица (“Насоките от Рияд”).

III. ПРАВОСЪДИЕ СПРЯМО НЕНАВЪРШИЛИ ПЪЛНОЛЕТИЕ ЛИЦА: ВОДЕЩИТЕ ПРИНЦИПИ НА ЕДНА ЦЯЛОСТНА ПОЛИТИКА

5. Преди да изложи изискванията на КПД по-подробно, Комитетът ще спомене водещите принципи на цялостната политика в областта на правосъдие спрямо ненавършили пълнолетие лица. При осъществяването на правосъдието спрямо ненавършили пълнолетие лица Държавите - страни по Конвенцията трябва систематично да прилагат общите принципи, съдържащи се в членове 2, 3, 6 и 12 от КПД, както и фундаменталните принципи на правосъдие за деца, заложиени в членове 37 и 40.

Недопустимост на дискриминацията (чл. 2)

6. Държавите - страни по Конвенцията са длъжни да предприемат всички необходими мерки, за да гарантират, че всички деца в конфликт със закона биват третирани равностойно. Особено внимание е необходимо да се обърне на дискриминацията и неравностойното отношение *de facto*, които могат да настъпят в резултат от липсата на последователно прилагана политика и да засегнат уязвими групи деца, като например бездомните, принадлежащите към расови, етнически, религиозни или езикови малцинства, деца от коренното население, момичета, деца с увреждания или такива, които многократно са влизали в конфликт със закона (рецидивисти). В това отношение важен фактор е обучението на всички професионалисти, участващи в прилагането на детското правосъдие (виж § 97 по-долу), както и налагането на правила, регламенти или протоколи, които осигуряват равностойното третиране на децата правонарушители и предоставят правна защита, обезщетения и компенсации.

7. Много намиращи се в конфликт със закона деца са също така и жертви на дискриминация, например по отношение достъпа до образование или до пазара на труда. Необходимо е да се предприемат мерки за предотвратяването на подобна дискриминация, например чрез предоставяне на необходимата помощ на малолетните правонарушители в техните усилия да се реинтегрират в обществото, както и чрез провеждането на публични кампании за утвърждаване правото на тези малолетни да придобият конструктивна роля в обществото (чл. 40(1)).

8. Обичайна практика е наказателните кодекси да съдържат разпоребди, криминализиращи поведенчески проблеми на децата, като например скитничеството, бягството от училище или от дома, както и други действия, които често са резултат от психологически или социалноикономически проблеми. Особена загриженост представлява това, че момичетата и уличните деца често са жертви на подобно криминализиране. Тези актове, известни и като статутни правонарушения (могат да се извършат само от хора с определен статут, бел. пр.), не се смятат за такива, ако са извършени от възрастни. Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да премахнат разпоребдите за статутните правонарушения, за да осигурят равностойното третиране на децата и възрастните от закона. В това отношение Комитетът се позовава и на чл. 56 от "Насоките от Рияд", който гласи: "За да се предотврати по-нататъшната стигматизация, виктимизация и криминализация на непълнолетните, е необходимо да се приеме законодателство, гарантиращо, че всяко поведение, което не се смята за правонарушение и не се наказва, ако е извършено от възрастен, в еднаква степен не се смята за правонарушение и не се наказва, ако е извършено от непълнолетен."

9. Освен това, проявите като скитничество, безпризорност и бягства трябва да бъдат овладявани посредством мерки за защита на децата, включващи ефективна помощ за родителите и/или други категории осигуряващи грижи хора, както и мерки, които са насочени към първопричините за подобно поведение.

Най-добрият интерес на детето (чл. 3)

10. Във всички решения, които се взимат в контекста на прилагането на детското правосъдие, приоритет трябва да има най-добрият интерес на детето. Децата се различават от възрастните по отношение на своето физиологично и психологическо развитие, както и по своите емоционални и образователни потребности. Тези разлики стоят в основата на по-малката съдебна отговорност на децата в конфликт със закона. Тези и други разлики дават основание за поддържането на отделна система за детското правосъдие и изискват различно третиране на децата. Защитата на най-добрият интерес на детето означава, например, че традиционните цели на наказателното правосъдие като репресията и възмездията трябва да отстъпят на рехабилитацията и

възстановителното правосъдие в случаите, когато деянието е извършено от малолетен правонарушител. Това може да се прави съвместно с ефективното осигуряване на обществена безопасност.

Право на живот, оцеляване и развитие (чл.6)

11. Неотменимите права на всяко дете трябва да водят и вдъхновяват Държавите - страни по Конвенцията при разработването на ефективни национални политики и програми, насочени към предотвратяване на детската престъпност, тъй като едва ли има нужда да се доказва, че противообществените прояви се отразяват изключително негативно върху развитието на детето. Нещо повече, това основно право трябва да доведе до мерки, които да реагират на детските девиантни прояви по такъв начин, че да се подпомага развитието на детето. Смъртните присъди и доживотното лишаване от свобода без условно освобождаване са изрично забранени от чл. 37 (а) от КПД (виж §§ 75-77 по-долу). Лишаването от свобода има много отрицателни последици за хармоничното развитие на детето и сериозно възпрепятства неговото интегриране в обществото. В това отношение чл. 37 (б) изрично предвижда отнемането на свободата, в т.ч. арестуването, задържането под стража и престоя в затвор, да се използва само като последна мярка и за най-краткия възможен срок, за да може напълно да се спазва и гарантира правото на развитие на детето (виж §§ 78-88 по-долу).¹

Правото на изслушване (чл. 12)

12. Във всички етапи на процеса на детското правосъдие е необходимо безусловно да се спазва и прилага правото на детето за свободно изразяване на неговите възгледи по всички въпроси, които го засягат (виж §§ 43,45 по-долу). Комитетът отбелязва, че гласовете на децата-участници в системата на детското правосъдие са все по-действен фактор за извършването на подобрения и реформи, както и за отстояването на техните права.

¹ Отбележете, че правата на детето лишено от свобода, както са заложили в КПД, се прилагат към децата в конфликт със закона, както и към децата настанени в институции за целите на тяхното обгрижване, защита или лечение, в т.ч. психиатричните и образователни заведения, институциите за лечение на наркозависимости, институциите за закрила на детето или на имигрантите.

Достойнство (чл. 40 (1))

13. КПД предвижда набор от фундаментални принципи по отношение третирането на децата в конфликт със закона:

- *Третиране, което съответства на чувството за достойнство и ценност на личността у детето.* Този принцип отразява фундаменталното човешко право, учредено в чл. 1 от Всеобщата декларация за човешките права, който постановява, че всички човешки същества се раждат свободни и равнопоставени по достойнство и права. Това неотменимо право на достойнство и ценност, на което преамбюла на КПД изрично се позовава, трябва да се уважава и отстоява по време на целия процес на работа с детето – от първия контакт с правоприлагащите институции до прилагането на определените за детето мерки;
- *Третиране, което стимулира детето да уважава човешките права и свободи на другите.* Този принцип съответства на съображението в преамбюла, което предвижда детето да бъде възпитавано в духа на идеалите, заложи в Хартата на ООН. Той също така означава, че в рамките на системата на детското правосъдие третирането и образованието на децата трябва да бъде насочено към развиването на уважение към човешките права и свободи (чл. 29(1)(б) от КПД и общ коментар № 1 за целите на образованието). Очевидно е, че този принцип на детското правосъдие изисква безусловно спазване и отстояване на гаранциите за справедлив съдебен процес, заложи в чл. 40 (2) (виж §§ 40-67 по-долу). Ако основните действащи лица в детското правосъдие, като например полицейските служители, прокурорите, съдиите и пробационните служители, не спазват и отстояват безрезервно тези гаранции как биха могли да очакват, че при подобни отрицателни примери детето ще уважава човешките права и фундаменталните свободи на останалите?;
- *Третиране, което взема под внимание възрастта на детето и поощрява неговото реинтегриране, както и възприемането на конструктивна роля в обществото.* Този принцип трябва да се прилага, съблюдава и спазва по време на целия процес на работа с детето, от първия контакт с правоприлагащите институции до изпълнението на определените за детето мерки. Той изисква от всички участващи в системата на детското правосъдие професионалисти да имат знания за детското развитие, за техния динами-

чен и непрекъснат растеж, за условията на тяхното благополучие и за разпространените форми на насилие срещу деца;

- уважението на детското достойнство изисква всички форми на насилие при третирането на децата в конфликт със закона да бъдат забранени и предотвратени. Получаваните от Комитета доклади показват, че насилие се извършва във всичките фази на детското правосъдие, от първия контакт с полицията, по време на досъдебното задържане под стража, както и по време на престоя във възпитателните и други институции, в които децата излежават своите присъди с лишаване от свобода. Комитетът настоява Държавите - страни по Конвенцията да предприемат ефикасни мерки за предотвратяване на подобно насилие, да гарантират търсенето на съдебна отговорност от неговите извършители и да осигурят ефективен контрол по спазването на препоръките, направени в доклада от Изследването на насилието срещу деца на ООН, представен на Общо събрание в ООН през октомври 2006 г. (A/61/299).

14. Комитетът признава, че запазването на обществената безопасност е легитимна цел на правосъдната система. Но неговото мнение е, че тази цел най-добре се постига чрез безрезервното спазване и прилагане на основните и всеобщи принципи на детското правосъдие, заложен в КПД.

IV. ПРАВОСЪДИЕ СПРЯМО НЕНАВЪРШИЛИ ПЪЛНОЛЕТНИЕ ЛИЦА: ОСНОВНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ НА ЕДНА ЦЯЛОСТНА ПОЛИТИКА

15. Една всеобхватна политика за правосъдие спрямо ненавършили пълнолетие лица трябва да съдържа следните основни елементи: предотвратяване на детското девиантни прояви; интервенции без прибягването до съдебни процедури и интервенции в контекста на съдебните процедури; минимална възраст за носене на наказателна отговорност и горна възрастова граница за обхванатост в системата на правосъдие спрямо ненавършили пълнолетие лица; гаранции за справедлив съдебен процес; отнемане на свободата в т.ч. досъдебните мерки за неотклонение и лишаването от свобода след съдебен процес.

A. Предотвратяване на девиантните прояви от страна на малолетните/непълнолетните

16. Една от най-важните цели при изпълнението на КПД е да се насърчава цялостното и хармонично развитие на личността, дарбите, умствените и физически качества на детето (преамбюл, както и членове 6 и 29). Детето трябва да бъде подготвено да води индивидуален и отговорен живот в свободно общество (преамбюл, както и чл. 29), бидейки в състояние да поеме конструктивна роля по отношение на човешките права и фундаменталните свободи (членове 29 и 40). В това отношение родителите носят отговорност за предоставянето на детето, по начин съобразен с неговите развиващи се способности, подходящи напътствия и съвети при упражняването на неговите права, както е предвидено в Конвенцията. В светлината на тези и други разпоредби на КПД, очевидно не е в най-добър интерес на детето, ако то израства в обстановка, която може да доведе до сериозен риск от участие в престъпна дейност. Необходимо е да се предприемат различни мерки за пълното и равностойно осъществяване на правата за нормален жизнен стандарт (чл. 27), за възможно най-висок стандарт на здравеопазване и достъп до здравни грижи (чл. 24), на образование (членове 28 и 29), на защита от всички форми на физическо и психическо насилие или репресия (чл. 19), както и от икономическа и социална експлоатация (членове 32 и 34), както и на останалите услуги, предлагани в контекста на грижите и защитата на децата.

17. Както бе посочено по-горе, онази политика на детско правосъдие, в която не е заложен набор от мерки за предотвратяване на детската делинквентност, страда от сериозни недостатъци. Държавите - страни по Конвенцията са длъжни да интегрират цялостно в своята всеобхватна национална политика за детско правосъдие насоките на ООН за предотвратяване на детската престъпност ("Насоките от Рияд"), възприети от Общото събрание в неговата резолюция 45/112 от 14 декември 1990 г.

18. Комитетът напълно подкрепя "Насоките от Рияд" и се солидаризира с това, че е необходимо ударението да бъде поставено върху превантивните мерки, улесняващи успешното социализиране и интеграция на всички деца, особено посредством семейството, общността, връстниците, училищата, професионалното обучение и трудовата заетост, както и посредством доброволни организации. Това между другото означава, че превантивните програми трябва да бъдат фокусирани върху подпомагането на особено уязвимите семейства, върху участието на училищата в разпространението на основни ценности (включително информирането относно правата и отговорностите на децата и родителите по закона) и върху осигуряването на специални грижи и внимание на младите хора в рискована ситуация. В това отношение е необходимо да се обърне и специално внимание на децата, които отпадат от училище или не завършват своето образование поради някаква друга причина. Препоръчително е да се използва помощта на връстниците, както и сериозната ангажираност на родителите. Държавите - страни по Конвенцията са длъжни също така да предлагат на ниво местна общност услуги и програми, съответстващи на специалните потребности, проблеми, грижи и интереси на децата, особено на онези от тях, които многократно са влизали в конфликт със закона, и предоставят подходящите съвети и насоки на техните семейства.

19. Членове 18 и 27 от КПД потвърждават колко е важно родителите да поемат своята отговорност за възпитанието на своите деца, но заедно с това КПД изисква Държавите - страни по Конвенцията да предоставят необходимата помощ на тях или на останалите осигуряващи грижи лица в осъществяването на родителските задължения. Помощта трябва да бъде фокусирана не само върху предотвратяването на негативните ситуации, но дори и още по-силно върху стиму-

лирането на социалния потенциал на родителите. Съществува богата информация върху превантивните програми, центрирани около дома и семейството, например обучение на родители, програми за стимулиране на взаимодействието между деца и родители и програми за домашни посещения, които могат да започнат в съвсем ранна възраст на детето. Освен това обучението от ранна възраст доказано води до по-ниско ниво на насилие и престъпност. На ниво местна общност се постигат положителни резултати с програми, като например “Грижовни общности” (Communities that Care, CTC) – стратегия за предотвратяване на риска.

20. Държавите - страни по Конвенцията са длъжни безрезервно да стимулират и подпомагат участието на децата, в съответствие с чл. 12 от КПД, и родителите, лидерите на местните общности и другите основни субекти (например представителите на НПО, на пробационните служби и социалните работници) в разработването и прилагането на превантивни програми. Качеството на тяхното участие е основен фактор за успеха на тези програми.

21. Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да търсят помощта и съветите на Междуведомствената комисия по детско правосъдие в своите усилия по разработването на ефективни превантивни програми.

Б. Интервенции/пренасочване (виж също така раздел Д по-долу)

22. В своята работа с деца, които са заподозрени, обвинени или установени правонарушители, държавните органи могат да прибегнат до два вида интервенции: мерки без съдебен процес и мерки в контекста на съдебния процес. Комитетът напомня на Държавите - страни по Конвенцията, че е необходимо да се прояви изключителна загриженост за безрезервното отстояване и спазване на човешките права и механизмите за правна защита на детето.

23. Децата в конфликт със закона, включително децата-рецидивисти, имат правото да бъдат третирани по начин, който стимулира тяхното реинтегриране и възприемане на конструктивна роля в обществото (чл. 40 (1) от КПД. Арестуването, задържането и лишаването от свобода на дете могат да се използват само като крайна мярка (чл. 37

(б). Следователно е необходимо, като част от една цялостна политика на детско правосъдие, да се разработят и прилагат широк кръг гама от мерки, гарантиращи, че децата биват третирани по начин, способстващ за тяхното благополучие и съизмерим както с тяхното положение, така и с извършеното правонарушение. Тези мерки трябва да включват грижи, насоки и надзор, консултации, пробация, приемни грижи, програми за образование и обучение и други алтернативи на институционалните грижи (чл. 40 (4)).

Интервенции без прибягване до съдебен процес

24. Според чл. 40(3) от КПД Държавите - страни по Конвенцията се задължават да стимулират мерки за работа с деца, които са заподозрени, обвинени или признати закононарушители, без да се прибягва до съдебен процес, винаги когато това е възможно или препоръчително. Като се има предвид, че повечето от децата-престъпници извършват само незначителни правонарушения, прилагането на редица мерки, предполагащи извеждането от процедурите на наказателното/детското правосъдие и въвеждането в алтернативно (социално) обслужване (т.нар. пренасочване) трябва да стане утвърдена практика, която може да се използва в повечето случаи.

25. Комитетът застава на мнение, че задължението на Държавите - страни по Конвенцията да стимулират мерките за работа с деца в конфликт със закона без прибягването до съдебен процес се отнася, но не се ограничава до децата, извършили незначителни правонарушения, като например кражби в търговски обекти или други имуществени нарушения с ограничени щети, както и до децата, извършили правонарушение еднократно. В много държави статистиката показва, че голяма част, а в много случаи и повечето от извършените от деца престъпления попадат в тези две категории. В съответствие с принципите, заложили в чл. 40 (1) от КПД, подобни случаи се разрешават, без да се прибягва до наказателни съдебни процедури. Освен че се постига избягване на заклеимяването (стигматизацията) този подход води до добри резултати при децата и е в интерес на обществената безопасност, като освен това е доказано по-икономичен.

26. Държавите - страни по Конвенцията трябва да предприемат необходимите мерки за работа с деца в конфликт със закона без съдебен

процес като интегрална част от своята система за детско правосъдие, както и да гарантират безусловното отстояване и спазване на човешките права и механизмите за юридическа защита на децата (чл. 40(3)(б).

27. Държавите - страни по Конвенцията остават компетентни да решат какви точно ще бъдат характера и съдържанието на мерките за работа с деца в конфликт със закона без прибегване до съдебен процес, както и да приемат необходимите законови и други мерки за тяхното изпълнение. Въпреки това, въз основа на предоставяната в докладите на някои страни информация е очевидно, че е разработен широк набор от фокусирани върху местната общност програми, като например обслужване, надзор и насоки, осигурявани от, примерно, социални работници и пробационни служители, семейна конферентна връзка и други форми на възстановително правосъдие, включително рехабилитиране и компенсирание на жертвите. От този опит трябва да се възползват останалите страни. Що се отнася до безусловното спазване на човешките права и юридическата защита, Комитетът се позовава на съответните части от чл. 40 от КГД и подчертава следното:

- пренасочването (т.е. мерките за работа с деца, които са заподозрени, обвинени или признати като правонарушители, без прибегване до съдебен процес) се използва само при наличието на убедителни доказателства, че детето е извършило въпросното престъпление, когато детето свободно и доброволно признава своята отговорност, когато за получаването на подобно признание не е използван никакъв тормоз или натиск, и когато това признание няма да се използва срещу детето в един по-нататъшен съдебен процес;
- Необходимо е детето свободно и доброволно да даде писмено съгласие за пренасочването – съгласие, което трябва да се основава на адекватна и конкретна информация относно характера, съдържанието и продължителността на мярката, както и за последиците от евентуален отказ от сътрудничеството при провеждането и завършването на мярката. С оглед засилване участието на родителите, Държавите - страни по Конвенцията трябва също така да предвидят получаването на тяхното съгласие, особено при деца на възраст под 16 години;
- Необходимо е законът да предвижда конкретни разпоредби, в

които се посочва в кои случаи е възможно пренасочването, като правомощията на полицията, прокуратурата и/или други ведомства при вземането на решения в това отношение бъдат законово регулирани и контролирани, особено с оглед защитата на детето от дискриминация;

- На децата трябва да бъде давана възможност да търсят юридическа и останалата необходима им помощ относно адекватността и препоръчителността на предлаганото от компетентните органи пренасочване, както и относно възможността за преразглеждане на мярката;
- Завършването на пренасочването от детето трябва да води до окончателно и безвъзвратно приключване на случая. Макар че може да се поддържа конфиденциална информация за административни или контролно аналитични цели, това не трябва да се тълкува като “криминално досие”, а детето, което в миналото е било на обект на пренасочване, не трябва да бъде разглеждано като лице с присъда. Ако за събитието се поддържа архивна информация, достъпът до нея се дава по изключение и за ограничен период от време, например за максимум една година, на компетентните органи, които имат правомощия за работа с деца в конфликт със закона.

Интервенции в контекста на съдебния процес

28. Когато компетентният орган (обикновено прокуратурата) започне съдебни процедури, е необходимо да се прилагат принципите на честния и справедлив съдебен процес (виж раздел Г по-долу). Заедно с това, системата за детско правосъдие трябва да предвижда широки възможности за работа с децата в конфликт със закона посредством използването на социални и/или образователни мерки, както и със строго ограничаване на лишаването от свобода, и особено на мерките за неотклонение преди съдебния процес, до използването им като крайна мярка. В осъдителната фаза на процеса, лишаването от свобода трябва да се използва само като крайна мярка и за най-краткия възможен срок (чл. 37(б)). Това означава, че Държавите - страни по Конвенцията трябва да разполагат с високо квалифицирана пробационна служба, позволяваща максималното и ефективно използване на мерките, като например заповеди за надзор, пробация, режим на наблюдение в общността или центрове за всекидневна регистрация,

както и възможност за ранно освобождаване.

29. Комитетът напомня на Държавите - страни по Конвенцията, че според чл.40(1) от КПД реинтегрирането изисква да не се предприемат действия, които могат да възпрепятстват пълното включване на детето в неговата общност, като например стигматизация, социална изолация или публикуване на негативна информация. За да може детето в конфликт със закона да бъде третирано по начин, който стимулира реинтеграцията, е необходимо всички предприети действия да подпомагат неговото превръщане в пълноценен и конструктивен член на обществото.

В. Възрастта и децата в конфликт със закона

Минимална възраст за наказателна отговорност

30. Представените от Държавите - страни по Конвенцията доклади показват съществуването на голямо разнообразие в минималната възраст за наказателна отговорност. Тя варира от много ниското ниво от седем или осем години до препоръчителното високо ниво от 14 или 16 години. Твърде много страни използват две минимални възрасти за наказателна отговорност. Децата правонарушители, които по време на извършване на престъплението са на или над по-ниската минимална възраст, но под по-високия минимум, се приемат за наказателно отговорни само ако са достигнали необходимата степен на зрелост. Оценката на степента на тяхната зрелост се оставя на съда/съдията, често без да е предвидено изискване за включването на експерт-психолог, а на практика води до използването на по-ниската минимална възраст при сериозни престъпления. Приемането на две минимални възрасти е не само объркващо, но и твърде зависимо от преценката на съда или съдията и може да доведе до дискриминационни практики. С оглед на това голямо разнообразие в минималната възраст за наказателна отговорност, Комитетът смята, че е налице необходимост да предостави на Държавите - страни по Конвенцията ясни насоки и препоръки по този въпрос.

31. Чл. 40 (3) от КПД изисква Държавите - страни по Конвенцията да стимулират и възприемането на минимална възраст с презумпцията, че под нея децата нямат способност за нарушаване на наказател-

ния закон, но не споменава конкретна минимална възраст. Комитетът тълкува тази разпоредба като задължение на Държавите да определят минимална възраст за наказателна отговорност (МВНО). Тази минимална възраст означава следното:

- Децата, които извършат престъпление на възраст под въпросния минимум, не могат да бъдат държани отговорни в съдебно наказателно производство. Дори съвсем малки деца имат способността да нарушават наказателния закон, но ако те извършат престъпление на възраст под МВНО, неотменимата презумпция е, че те не могат да бъдат официално обвинени и да им се търси отговорност в рамките на един наказателно производство. Специални защитни мерки могат да се предприемат по отношение на тези деца, ако това е необходимо за защита на техните най-добри интереси;
- Децата на или над МВНО по време на извършването на престъпление (или нарушение на наказателния закон), но под 18-годишна възраст (виж и §§ 35 и 38 по-долу) могат да бъдат официално обвинени и да станат обект на наказателно производство. Но тези процедури, в това число и техния окончателен завършек, трябва да бъдат в пълно съответствие с принципите и разпоредбите на КПД, както са разгърнати в настоящия общ коментар.

32. Правило 4 от “Пекинските правила” препоръчва МВНО да не се определя на твърде ниско ниво, като се вземат под внимание параметрите на емоционалното, умствено и интелектуално съзряване. В съответствие с това правило Комитетът е препоръчал на Държавите - страни по Конвенцията да не определят твърде ниска МВНО и да увеличат съществуващата МВНО до международно приемливо равнище. От тези препоръки може да се направи заключението, че една минимална възраст за наказателна отговорност под 12 години не се приема от Комитета за международно приемлива. Призоваваме Държавите да увеличат своята най-ниска МВНО до 12 години като абсолютен минимум, след което да продължат да я увеличават до още по-високо ниво.

33. Заедно с това Комитетът приканва Държавите - страни по Конвенцията да не намаляват своята МВНО до 12 години. По-висока МВНО (например 14 или 16 години), обуславя система за детско правосъдие, която в съответствие с чл. 40 (3) (б) от КПД третира децата в конфликт със закона, без да прибягва до съдебен процес, като предвижда без-

условно спазване на човешките права и механизмите за юридическа защита на детето. В това отношение Държавите са длъжни да информират Комитета в своите доклади подробно и конкретно как биват третирани децата на възраст под определената в техните закони МВНО, когато е установено, че са нарушили наказателния закон или когато са заподозрени или обвинени в неговото нарушаване, както и какви механизми за юридическа защита са приети, за да гарантират справедливото третиране на детето на възраст равна на или надхвърляща МВНО.

34. Комитетът изразява своята загриженост относно възприетата практика да се допускат изключения от МВНО, позволяващи използването на по-ниска минимална възраст за наказателна отговорност, например в случаите, когато детето е обвинено в извършването на сериозно престъпление или когато детето се приема за достатъчно зряло, за да бъде обект на наказателна отговорност. Комитетът категорично препоръчва Държавите да приемат уредба за МВНО, която не позволява използването на по-ниска възраст като изключение.

35. Ако доказателства за възрастта на детето не съществуват и съответно не може да се установи дали то е на или над МВНО, детето не може да носи наказателна отговорност (виж и § 39 по-долу).

Горна възрастова граница за детско правосъдие

36. Комитетът също така насочва вниманието на Държавите - страни по Конвенцията към горната възрастова граница за приложението на регламентите на детското правосъдие. Тези особени правила (както по отношение на специалните процедури, така и по отношение на пренасочването и специалните мерки) започват да се прилагат от определената за страната МВНО за всички деца, които по време на предполагаемото извършване на престъплението (или на действие наказуемо по наказателния кодекс), не са навършили 18 години.

37. Комитетът напомня на Държавите - страни по Конвенцията, че те са признали правото на всяко дете, което е заподозрян, обвинен или установен закононарушител, да бъде третирано в съответствие с разпоредбите на чл. 40 от КПД. Това означава, че всяко лице на възраст под 18 години във времето на извършване на закононарушението трябва да бъде третирано в съответствие с регламентите на детското правосъдие.

38. Ето защо Комитетът препоръчва на онези страни, които ограничават приложимостта на регламентите на своето детско правосъдие до децата на възраст под 16 години (или още по-ниска) или разрешават третирането по изключение на 16 или 17-годишни непълнолетни като възрастни престъпници, да променят своите закони, за да постигнат недискриминаторно пълноценно приложение на регламентите на своето детско правосъдие спрямо всички лица под 18-годишна възраст. Комитетът отбелязва със солидарност, че някои страни позволяват правилата и разпоредбите на детското правосъдие да се прилагат към всички лица на възраст 18 години или повече, обикновено до 21-годишна възраст, или като общо правило, или по изключение.

39. Най-накрая Комитетът подчертава колко е важно за безусловното изпълнение на чл. 7 от КПД, който между другото изисква всяко дете да бъде регистрирано незабавно след своето раждане, да се определят едни или други възрастови граници, като това се отнася за всички страни. Дете без доказана рождена дата е изключително уязвимо спрямо всякакви несправедливости по отношение на семейството, работата, образованието и труда, особено в рамките на системата за детско правосъдие. Всяко дете има правото да получи безплатно свидетелство за раждане, винаги когато то се нуждае от него, за да докаже своята възраст. При липса на такова доказателство, детето има право на надеждно медицинско или социално разследване за установяване на неговата възраст, а ако са налице противоречащи си или непълни данни, детето има право да получи по-благоприятното решение.

Г. Гаранции за справедлив съдебен процес

40. Чл. 40 (2) от КПД съдържа важен списък на правата и гаранциите, като целта на всички тях е да се осигури справедливо третиране и съдебен процес на всяко дете, което е заподозрян, обвинен или установен закононарушител. Повечето от тези гаранции могат да се открият и в чл. 14 от Международния пакт за гражданските и политическите права (МПГПП), тълкуван и разширен от Комитета за човешки права в неговия общ коментар № 13 (1984 г.) (Правораздаване), като това тълкуване в момента се преразглежда. Изпълнението на тези гаранции има някои специфични аспекти при децата, които ще бъдат представени в настоящия раздел. Но преди това Комитетът иска да

подчертае, че важно условие за адекватното и ефикасно изпълнение на тези права и гаранции е качеството на лицата, участващи в процеса на прилагане на детското правосъдие. Обучението на професионалисти като полицейски служители, прокурори, юридически и други представители на детето, съдии, пробационни служители, социални работници и други, е от съществено значение и трябва да се провежда систематично и непрестанно. Тези професионалисти трябва да бъдат добре информирани за детското и особено за юношеското физическо, психическо, умствено и социално развитие, както и относно специалните потребности на най-уязвимите деца, като например децата с недъзи, прокудените, уличните, децата-бежанци или търсещи убежище, както и принадлежащите към расови, етнически, религиозни, лингвистични и други малцинства (виж §§ 6, 9 по-горе). Тъй като момичетата в системата на детското правосъдие могат да бъдат лесно пренебрегнати, защото са сравнително малка група, на техните специални потребности е необходимо да се обърне особено внимание, например във връзка с предшестващо насилие или по отношение на по-особените им здравни потребности. Професионалистите и персоналът трябва при всички обстоятелства да действат по начин, съобразен с достойнството и ценността на детето, така че да се стимулира неговото уважение на човешките права и фундаменталните свободи на другите; начин, който насърчава реинтегрирането на детето и поемането от негова страна на конструктивна роля в обществото (чл. 40 (1)). Всички залегнали в чл. 40 (2) гаранции, с които ще се занимаем по-нататък в настоящия коментар, са минимални, което означава, че Държавите - страни по Конвенцията могат и трябва да възприемат и съблюдават по-високи стандарти, например в областите, свързани с юридическата помощ и участието на детето и неговите родители в съдебния процес.

Детско правосъдие, изключващо ретроактивното действие (чл. 40 (2) (а))

41. Чл. 40 (2) (а) от КПД потвърждава приложимостта спрямо децата на правилото, че никой не може да бъде виновен за действие или бездействие, което по време на неговото извършване не е смятано за престъпление по националните или международни правни норми (виж също така чл. 15 от МПГПП). Това означава, че никое дете не може да бъде обвинено или осъдено по съответния наказателен ко-

декс за действие или бездействие, които по времето на своето извършване не са забранени от националните или международните правни норми. От светлината на това, че много страни напоследък засилват и/или разширяват разпоредбите на своето наказателно право с цел предотвратяване или неутрализиране актовете на тероризъм, Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да гарантират, че тези промени няма да доведат до ретроактивно или непреднамерено санкциониране на деца. Комитетът също така напомня на Държавите, че правилото да не се прилага по-строго наказание от приложимото по време на извършване на престъплението, както е предвидено в чл. 15 от МПГПП, в светлината на чл. 41 от КПД е приложимо спрямо децата в Държавите - страни по МПГПП. Никое дете не може да получи по-строго наказание от приложимото по време на извършване на закононарушението. Но ако законът след извършването на деянието е изменен в посока по-леко наказание, детето трябва да се възползва от подобна промяна.

Презумпция за невинност (чл. 40 (2) (б) (i))

42. Презумпция за невинност е от основополагащо значение за защитата на човешките права на децата в конфликт със закона. Тя означава, че тежестта на доказването на обвинението/обвиненията, повдигнати срещу детето пада върху прокуратурата. Детето, заподозряно или обвинено в закононарушение, се оправдава при липса на доказателства и се приема за виновно единствено и само когато обвиненията бъдат доказани извън всякакво съмнение. Детето има право да бъде третирано в съответствие с тази презумпция, като обществените органи или останалите заинтересовани субекти са длъжни да не оказват въздействие върху изхода от делото. Държавите - страни по Конвенцията са задължени да предоставят информация относно развитието на детето, за да гарантират, че презумпцията за невинност се спазва на практика. Поради неразбиране на съдебния процес, незрялост, страх или други причини детето може да се държи подозрително, но това не е причина органите да приемат, че детето е виновно без доказателства за неговата вина, които не подлежат на никакво съмнение.

Правото на изслушване (чл. 12)

43. Чл. 12 (2) от КПД изисква на детето да се предостави възможност да бъде изслушвано при всякакви съдебни и административни процедури, отнасящи се до него, или пряко, или чрез представител или съответен орган по начин, съответствуващ на процедурните правила на националното законодателство.

44. Очевидно е, че за детето, което е заподозряно, обвинено или признато за виновно в нарушаване на наказателния закон, правото на изслушване е от основно значение за осигуряването на справедлив процес. Не по-малко очевидно е, че детето има правото да бъде изслушано пряко, а не само посредством представител или подходяща институция, ако прякото изслушване е в негов най-добър интерес. Това право трябва да бъде безусловно спазвано във всички етапи на съдебния процес, започващ в досъдебната фаза, когато детето има правото да запази мълчание, както и правото на изслушване от полицията, прокуратурата или разследващия съдия. Но то се отнася и за етапите произнасяне на присъдата и изпълнение на съответната мярка. С други думи, на детето трябва да бъде дадена възможност свободно да изрази своите възгледи, като на тези възгледи се даде съответната тежест в съответствие с възрастта и зрелостта му (чл. 12 (1)) по време на целия процес на детското правосъдие. Това означава, че за да участва ефикасно в съдебния процес, детето трябва да бъде информирано не само за повдигнатите обвинения (виж §§ 47, 48 по-долу), но също така за процесуалната страна на детското правосъдие като такава и евентуалните мерки, които съдът може да определи.

45. Детето трябва да получи възможност да изрази своите възгледи относно (алтернативните) мерки, които могат да бъдат наложени, като на неговите конкретни желания или предпочитания трябва да се даде съответната тежест. Приписването на наказателна отговорност на детето означава, че то е достатъчно компетентно и способно ефективно да участва в решенията относно най-адекватната реакция спрямо неговите предполагаеми закононарушения (виж § 46 по-долу). Несъмнено е, че съдиите в процеса отговарят за вземане на съдебното решение. Но третирането на детето като пасивен обект означава незачитане на неговите права и не допринася за ефикасна реакция

спрямо неговото поведение. Това се отнася и за прилагането на определени мерки. Изследванията показват, че активното участие на детето в изпълнението на мерките в повечето случаи е благоприятно за постигането на желаня резултат.

Правото на ефективно участие в съдебния процес (чл. 40 (2) (б) (iv))

46. Справедливият процес изисква детето, заподозряно или обвинено в нарушаване на наказателния закон, да може ефективно да участва в процедурите, като за тази цел то трябва да разбира повдигнатите обвинения и евентуалните последици и наказания, да може да дава насоки на своя юридически представител, да задава въпроси на свидетелите, да представи своя разказ за събитията или да вземе необходимите решения относно доказателствата, свидетелските показания и налаганите мерки. Чл. 14 от Пекинските правила предвижда, че съдебният процес трябва да се провежда в атмосфера на благосклонност, която да позволи свободното изразяване и участие на детето. За да бъдат взети предвид възрастта и зрелостта на детето, може да се прибегне до модифицирани съдебни процедури и практики.

Навременна и директна информация относно повдигнатите обвинения (чл. 40 (2) (б) (ii))

47. Всяко дете, заподозряно или обвинено в нарушаване на наказателния закон има право да бъде информирано незабавно и пряко относно повдигнатите срещу него обвинения. Незабавно и пряко означава във възможно най-кратък срок, т.е. когато прокурорът или съдията предприеме началните процедурни стъпки срещу детето. Но и при решение на компетентните органи да решават случая, без да прибегват до съдебен процес, детето трябва да бъде информирано за обвинението/обвиненията, които обуславят подобен подход. Това е част от изискването на чл. 40 (3) (б) от КПД законовите гаранции да бъдат безусловно спазвани. Детето трябва да бъде информирано на разбираем за него език. Това може да изисква представянето на информацията на чужд език, но също така и "превод" на официалната юридическа терминология, често използвана във формулирането на обвинението в наказателния процес, на език, който детето разбира.

48. Връчването на официален документ на детето не е достатъчно и в много случаи се налага да му се даде устно обяснение. Органите не трябва да оставят тази задача на родителите, настойниците или на осигуряващите правна или друга помощ на детето. Отговорност на органите (полицейски служител, прокурор, съдия) е да направи така, че детето да разбира всяко повдигнато срещу него обвинение. Комитетът застава зад становището, че предаването на тази информация на родителите или настойника не е алтернатива на предоставянето ѝ на детето. Най-целесъобразно е и детето, и родителите или настойника да получат информацията по такъв начин, че да разбират повдигнатите обвинения и евентуалните последствия от тях.

Правна или друга помощ

49. На детето трябва да се гарантира получаването на правна или друга необходима помощ при подготовката и представянето на неговата защита. КПД изрично изисква на детето да се предостави помощ, която не непременно и при всички обстоятелства е юридическа, но трябва да съответства на неговите потребности. На компетентността на Държавите - страни по Конвенцията е оставено решението как да се предостави тази помощ, но тя при всички случаи трябва да бъде безплатна. Комитетът препоръчва Държавите да предоставят в максималната възможна степен квалифицирана правна помощ, като например адвокат или поне занимаващ се с правни проблеми професионалист. Възможно е да се предостави и друг вид помощ (например социален работник), но това лице трябва да притежава достатъчно познания и разбиране на различните юридически аспекти на съдебния процес в детското правосъдие, като освен това трябва да има квалификация за работа с деца в конфликт със закона.

50. Както се изисква от чл. 14 (3) (б) от МПГПП, детето и неговият асистент трябва да разполагат с необходимото време и средства за подготовката на неговата защита. Независимо дали се извършва писмено или устно, комуникацията между детето и неговия асистент трябва да се провежда при условия, които напълно способстват за запазване конфиденциалността на комуникацията в съответствие с гаранцията, предвидена в чл. 40 (2) (б) (vii) от КПД, както и правото на детето за защита от намеса в неговата лична неприкосновеност и кореспонденция (чл. 16 от КПД). Редица Държави - страни по Кон-

венцията са изразили резерви по отношение на тази гаранция (чл. 40 (2) (б) (ii) от КПД) като очевидно приемат, че тя изисква предоставянето само на юридическа помощ и следователно на адвокат. Но това тълкуване е неправилно и подобни резерви могат и трябва да бъдат оттеглени.

Решения без забавяне и с участието на родителите (чл. 40 (2) (б) (iii))

51. Съществува международна солидарност по въпроса, че при децата в конфликт със закона времето между извършването на престъплението и окончателната реакция на това деяние трябва да бъде възможно най-кратко. Колкото по-дълъг е този период, толкова по-вероятно е реакцията да загуби желаното си позитивно педагогическо въздействие и толкова по-стигматизирано ще бъде детето. В това отношение Комитетът се позовава и на чл. 37 (г) от КПД, според който лишаването от свобода дете има правото на незабавно решение по неговите постъпки, оспорващи законността на неговото лишаване от свобода. Понятието “незабавно” е по-силно (и напълно основателно, като се има предвид сериозността на лишаването от свобода) от понятието “без забавяне” (чл. 40 (2) (б) (iii) от КПД), което на свой ред е по-силно от понятието “без ненужно забавяне”, употребено в чл. 14 (3) (в) от МПГПП.

52. Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да определят и прилагат времеви ограничения за периода между извършването на закононарушението и приключването на полицейското разследване, решението на прокурора (или на друг компетентен орган) за повдигане на обвинение срещу детето и окончателното произнесяне на присъда от страна на съда или друг компетентен правен орган. Тези времеви граници трябва да бъдат много по-ограничителни, отколкото при възрастните. Но заедно с това, решенията без забавяне трябва да бъдат резултат от процес, в който човешките права и правната защита на детето са спазени безусловно. В този провеждащ се в кратки срокове процес е необходимо да присъстват юридическа или друг вид необходима помощ. Това присъствие не трябва да се ограничава до досъдебната фаза, то трябва да е осигурено и в останалите фази на процеса, като се започне с интервюирането (разпита) на детето от полицията.

53. Родителите или настойниците също трябва да присъстват на процедурите, защото те могат да предоставят обща психическа и емоционална помощ на детето. Присъствието на родителите не означава, че те могат да действат в защита на детето или да участват във вземането на решения. Но съдията или друг компетентен орган могат да решат по искане на детето или на неговия юридически или друг подходящ помощник, или защото не е в най-добър интерес на детето (чл. 3 от КПД) да ограничат или да не допуснат присъствието на родителите в процеса.

54. Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да приемат изрични законови разпоредби относно максималното възможно участие на родителите или настойниците в процеса срещу детето. Тяхното участие трябва принципно да допринесе за реализирането на ефикасна реакция спрямо закононарушението на детето. За да се насърчи участието на родителите, те трябва да бъдат уведомени за задържането на детето във възможно най-кратък срок.

55. Заедно с това Комитетът изразява съжаление по повод наблюдаваната в някои страни тенденция да се държат наказателно отговорни родителите за извършеното от тяхното дете престъпление. Гражданската отговорност за нанесените от детето щети може в някои ограничени случаи да бъде целесъобразна, особено при по-малките деца (например на възраст под 16 години). Но търсенето на наказателна отговорност от родителите на децата в конфликт със закона по всяка вероятност няма да допринесе за тяхното превръщане в активни партньори в процеса на социално реинтегриране на детето.

Недопустимост на принудително самообвинение (чл. 40 (2) (б) (iii))

56. В съответствие с чл. 14 (3) (ж) от МПГПП, КПД изисква детето да не бъде принуждавано да дава показания или да прави самопризнания относно собствената си вина. Това означава най-напред, и напълно очевидно, че изтезанията, жестокото или нечовешко и унизително третиране с оглед изтръгването на признание, съставлява тежко нарушение на правата на детето (чл. 37 (а) от КПД) и е напълно неприемливо. Подобно признание или изповед не може да бъде приемливо като доказателство (чл. 15 от Конвенцията против изтезанията и друго жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание).

57. Съществуват множество други, не толкова насилствени начини да се принуди или подведе детето да направи самопризнания или даде самообвинителни показания. Понятието “принудително” трябва да се интерпретира широко, без да се ограничава до физическа сила или други очевидни нарушения на човешките права. Възрастта на детето, степента на неговото развитие, продължителността на разпита, неговото неразбиране, страха от неизвестни последствия или от подсказаната възможност за лишаване от свобода, могат да го накарат да направи недействителни признания. Вероятността за това може да нарастне, ако му се обещават неща от рода на “Ако ни кажеш какво е станало, веднага те пускаме вкъщи”, т.е. ако на детето се обещае по-леко наказание или пълно освобождаване.

58. Подложеното на разпит дете трябва да има достъп до юридически или друг необходим представител, освен това то има правото да изиска присъствието на един или двама родители по време на разпита. Методите за провеждане на разпит трябва да бъдат обект на независим контрол, който да гарантира, че даваните показания са доброволни, а не принудителни, с оглед на всички съществуващи обстоятелства, и освен това че показанията са достоверни. Съдът или друга правна институция, преценявайки доброволния характер и надеждността на самопризнанията на детето, трябва да вземе предвид неговата възраст, времето на задържане и разпит и присъствието на юридически или друг съветник, родител(и) или независими представители на детето. Необходимо е полицаите, дознателите или следователите да бъдат добре обучени, за да избягват техники и практики на разпит, които водят до принудителни и съмнителни по своя характер признания и показания.

Присъствие и разпит на свидетели (чл. 40 (2) (б) (iv))

59. Гаранцията в чл. 40 (2) (б) (iv) от КПД потвърждава, че принципът за равнопоставеност на средствата (т.е. условието за равнопоставеност или паритет между защитата и обвинението) трябва да бъде спазван в детското правораздаване. Изразът “да разпита” или “да е разпитал” се отнася до факта, че съществуват различия между отделните правни системи, особено по отношение на обвинителния и следствения процес. В последния на обвиняемия често се разрешава да разпита свидетелите, макар че той рядко се възползва от това

право, оставяйки разпита на свидетелите на адвоката или, ако става въпрос за деца, на друга подходяща организация. Въпреки това си остава важно адвокатът или друг представител да информира детето за възможността то да разпита свидетелите и да му позволи да изрази своето мнение по този въпрос, като на това мнение се придава съответната тежест в съответствие с възрастта и зрелостта на детето (чл. 12).

Правото на обжалване (чл. 40 (2) (б) (v))

60. Детето има право на обжалване на решението, чрез което е обявено за виновно по повдигнатите обвинения, както и на мерките, наложени му вследствие на виновната присъда. Това обжалване се разглежда от по-висша компетентна, независима и безпристрастна институция или правен орган, с други думи институция, която отговаря на същите стандарти и изисквания, както и произнеслата се по случая на първа инстанция. Тази гаранция е подобна на заложената в чл. 14 (5) от МПГПП. Правото на обжалване не се ограничава до най-тежките закононарушения.

61. Изглежда по тази причина значителен брой страни са изразили резерви по отношение на тази разпоредба, за да могат да ограничат правото на обжалване от страна на детето до по-сериозните закононарушения и/или до присъдите с лишаване от свобода. Комитетът напомня на Държавите - страни по МПГПП, че в чл. 14 (5) от пакта има подобна разпоредба. В светлината на чл. 41 от КПД това означава, че този член предоставя на всяко дете с произнесена присъда правото на обжалване. Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да оттеглят своите резерви спрямо разпоредбата в чл. 40 (2) (б) (v).

Безплатна помощ от преводач

62. Ако детето не разбира или не говори езика, използван в системата на детското правосъдие, то има правото да получи безплатно помощта на преводач. Тази помощ не трябва да се ограничава само до съдебния процес, а да се предоставя във всички фази на правосъдаване. Важно е също така преводачът да е обучен за работа с деца, защото начинът, по който използва и разбира родния си език,

може да се различава от този на възрастните. Липсата на познания и/или опит в това отношение може да възпрепятства пълноценното разбиране на въпросите от страна на детето, с което съответно да се възпрепятства упражняването на правото на справедлив процес и ефективно участие. Условието започващо с “ако”, “ако детето не може да разбира или говори използвания език”, означава, че за дете-чужденец или принадлежащо на друга етническа група, което освен своя майчин език разбира и говори официалния език, не е задължително предоставянето на безплатната помощ на преводач.

63. Комитетът също така насочва вниманието на Държавите - страни по Конвенцията към децата с говорни нарушения или други недъзи. В духа на чл. 40 (2) (vi) и в съответствие със специалните защитни мерки, предоставени на децата с умствени или физически недостатъци в чл. 23, Комитетът препоръчва Държавите да осигурят на децата с говорни нарушения или други недостатъци адекватна и ефикасна помощ от добре обучени професионалисти (например за превод на езика на жестовите), когато те са обект на правораздавателен процес в системата на детското правосъдие (виж по тази тема и общ коментар № 9 “Права на децата с недостатъци”) на Комитета за правата на детето.

Пълно спазване неприкосновеността на личния живот

64. Правото на детето да разполага с личен живот, която се отстоява във всички фази на процеса, отразява правото за защита на личния живот, заложено в чл. 16 от КПД. “Всички фази на процеса” включва от първоначалния контакт с правоприлагащите представители (например искане за информация или легитимиране) до окончателното решение на компетентния орган или освобождаване от надзор, мярка за неотклонение или лишаване от свобода. В този конкретен контекст целта е да се избегнат вредите, причинени от прекомерната публичност или от лепенето на етикети. Забранено е да се публикува информация, която може да доведе до идентифицирането на детето-законнарушител поради риска от стигматизация и евентуалните последици върху способността на детето да получи достъп до образование, работа, жилище или сигурност. Това означава, че един обществен орган трябва да бъде много резервиран по отношение на медийните изяви, свързани със законнарушения, чийто предпола-

гаеми извършители са деца, като ограничава тези изяви до съвсем изключителни случаи. Обществените органи трябва да предприемат необходимите мерки, гарантиращи, че в тези медийни прояви децата не могат да бъдат идентифицирани. Журналистите, които нарушават правото на личен живот на детето в конфликт със закона, трябва да се санкционират с дисциплинарни, а когато е необходимо (например при рецидивизиране) и с наказателни санкции.

65. За да се защити личния живот на детето, повечето страни са приели правилото (понякога с възможност за изключения) съдебните или други заседания с присъствието на детето, обвинено в закононарушение, да се извършват при затворени врати. Правилото позволява присъствието на експерти или други професионалисти със специалното разрешение на съда. Обществените изслушвания в детското правосъдие са възможни единствено при добре дефинирани случаи и с писмено разрешение на съда. Подобно решение трябва да подлежи на обжалване от страна на детето.

66. Комитетът препоръчва всички страни да въведат правилото, че съдебните и други заседания в присъствието на детето в конфликт със закона се извършват при затворени врати. Изключенията от това правило трябва да бъдат много ограничени и ясно дефинирани в закона. Присъдата се обявява публично на съдебно заседание по такъв начин, че да не се разкрие идентичността на детето. Правото на личен живот (чл. 16) изисква всички професионалисти, участващи в изпълнението на мерките, предвидени от съда или друг компетентен орган, да поддържат във всички свои външни контакти конфиденциалността на цялата информация, която може да доведе до идентифицирането на детето. Освен това правото на лична неприкосновеност означава също така, че досието на детето-закононарушител се държи в строга конфиденциалност и е затворено за трети лица, освен за тези, които пряко участват в разследването, разглеждането и решението по случая. С оглед избягване на стигматизацията и/или предварителните нагласи, досиетата на децата-закононарушители не могат да се използват в правоприлагането за възрастни, когато в по-късен момент по даден случаят под отговорност е привлечен същият нарушител (виж Пекинските правила, правила 21.1 и 21.2) или за утежняване на подобна присъда в бъдеще.

67. Комитетът също така препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да въведат правила, които ще позволят автоматичното премахване от криминалното досие на името на детето, извършило престъпление, при неговото навършване на 18-годишна възраст или, при ограничен брой тежки престъпления, при които премахването на името е възможно по искане на детето, ако е необходимо, това може да зависи от специални условия (например неизвършване на закононарушение две години след последната присъда).

Д. Мерки (виж също така Глава IV, раздел Б по-горе)

Досъдебни алтернативи

68. Решението за започване на официална процедура по наказателния закон не означава непременно, че тази процедура трябва да завърши с официална съдебна присъда на детето. В съответствие с наблюденията, направени по-горе в раздел Б, Комитетът подчертава, че компетентните органи (в повечето страни това е държавната прокуратура) трябва непрестанно да обмислят възможностите за решение, алтернативно на присъдата. С други думи, необходимо е да продължат усилията за постигането на подходящо приключване на случая посредством предлагането на мерки от рода на споменатите в Раздел Б. Характерът и продължителността на мерките, предложени от прокуратурата, може да бъдат по-строги, при което се налага осигуряването на правна и друга подходяща помощ на детето. Изпълнението на подобна мярка трябва да се представи пред детето като начин за преустановяване на официалната процедура в наказателното или детското правораздаване, което ще бъде напълно прекратена, ако мярката се изпълни удовлетворително.

69. В този процес на предлагане на алтернативи на присъдата на ниво прокуратура, е необходимо безусловно да се спазват човешките права и механизмите за правна защита на детето. В това отношение Комитетът се позовава на препоръките, заложи в § 27 по-горе, които в еднаква степен се отнасят и към настоящата тема.

Решения на съда/съдията в системата на детското правосъдие

70. След честен и справедлив процес в пълно съответствие с чл. 40 от КПД (виж Глава IV, раздел Г по-горе) се взема решение относно мерките, които ще се наложат върху детето, чиято вина за извършените престъпления е установена. Законът трябва да предостави на съда/съдията или на друг компетентен, независим и безпристрастен орган или юридическа институция, широка гама от възможни алтернативи на институционалните грижи или лишаването от свобода, които алтернативи се съдържат неизчерпателно в чл. 40 (4) от КПД, за да се гарантира, че лишаването от свобода се използва само като крайна мярка и за най-краткия възможен срок (чл. 37 (б) от КПД).

71. Комитетът подчертава, че реакцията спрямо закононарушението трябва винаги да бъде пропорционална не само на обстоятелствата и тежестта на престъплението, но също така и на възрастта, по-малката виновност, положението и потребностите на детето, както и на различните и особено на дългосрочните нужди на обществото. Тясно наказателният подход не съответства на водещите принципи на детското правосъдие, предвидени в чл. 40 (1) от КПД (виж §§ 5-14 по-горе). Комитетът отново изтъква, че телесните наказания като санкция представляват нарушение на тези принципи, както и на чл. 37, който забранява всички форми на жестоко, нехуманно или унижително третиране или наказание (виж също така общ коментар на Комитета № 8 (2006) (Правото на детето на защита от телесни наказания, както и от други жестоки и унижителни форми на наказание)). В случаите на тежки престъпления, извършени от деца, се предвиждат мерки, пропорционални на положението на престъпника и на тежестта на престъплението, включително по съображения, свързани с потребността от обществена безопасност и санкции. Ако извършителят на подобни престъпления е дете, подобни съображения винаги трябва да отстъпват на потребността да се съхрани благополучието и най-добрият интерес на детето и да се стимулира неговото реинтегриране в обществото.

72. Комитетът отбелязва, че ако наказателното постановление е свързано с възрастта на детето, а съществуващите доказателства за тази възраст са противоречиви, непълни или несигурни, той/тя има право на по-благоприятното решение (виж също така §§ 35 и 39 по-горе).

73. Що се отнася до алтернативите на лишаването от свобода и на институционалните грижи, съществува значителен опит относно използването и прилагането на подобни мерки. Държавите - страни по Конвенцията трябва да се възползват от този опит и да разработят и прилагат подобни алтернативи, като ги адаптират спрямо собствената си култура и традиция. Очевидно е, че мерките, включващи принудителен труд, изтезания, нехуманно или унижително третиране трябва да бъдат изрично забранени, а отговорните за тяхното използване трябва да бъдат привлечени под съдебна отговорност.

74. След тези общи забележки, Комитетът иска да насочи вниманието към мерките забранени по чл. 37 (а) от КПД, както и към лишаването от свобода.

Забрана на смъртната присъда

75. Чл. 37 (а) от КПД препотвърждава международно приетия стандарт (виж например чл. 6 (5)) от МПГПП, според който смъртна присъда не може да се налага за престъпление, извършено от лице, което по време на извършването не е навършило 18 години. Макар че текстът е ясен, има страни, които приемат, че правилото забранява екзекуцията на лица на възраст под 18 години. Но категоричният и решаващ критерий в правилото е възрастта на извършителя към момента на извършване на престъплението. Това означава, че смъртна присъда не може да се постановява за престъпление, извършено от лице на възраст под 18 години, независимо от това каква е възрастта на извършителя по време на процеса, произнасянето на присъдата или изпълнението на санкциите.

76. Комитетът препоръчва малкото страни, които все още не са направили това, да премахнат смъртното наказание за всички престъпления, извършени от лица, ненавършили осемнадесетгодишна възраст, както и да преустанови изпълнението на смъртните присъди за тези лица до пълното привеждане в действие на съответните законодателни мерки, премахващи смъртната присъда за непълнолетни. Смъртното наказание трябва да бъде заменено с друга санкция, която е в пълно съответствие с КПД.

Недопустимост на доживотната присъда без условно освобождаване

77. Лице, ненавършило 18 години към момента на извършване на престъплението, не може да бъде осъждано на доживотен затвор без възможност за освобождаване или пускане под гаранция преди изтичане на присъдата. При всички налагани на деца присъди възможността за освобождаване трябва да бъде реалистична и периодично разглеждана. В това отношение Комитетът се позовава на чл. 25 от КПД, предвиждащ правото на периодично преразглеждане на присъдите за всички деца, настанени с цел предоставяне на грижи, защита или лечение. Комитетът напомня на Държавите - страни по Конвенцията, в които се налагат доживотни присъди на лица под 18-годишна възраст, с възможност за освобождаване или пускане под гаранция, че тази санкция трябва да е в пълно съответствие и активно да допринася за изпълнението на целите на детското правосъдие, заложенни в чл. 40 (1) от КПД. Това означава между другото, че детето, получило доживотна присъда, трябва да получи образование, лечение и грижи с оглед възможността за освобождаване, реинтегриране и способност за възприемане на конструктивна роля в обществото. Това също така изисква редовно преразглеждане на развитието и напредъка на детето с оглед вземането на решение относно евентуалното му освобождаване. Като се има предвид, че доживотната присъда силно би затруднила, ако не и изцяло възпрепятствала постигането на целите на детското правосъдие въпреки възможността за освобождаване, Комитетът категорично препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да премахнат всички форми на доживотен затвор за закононарушения, извършвани от лица ненавършили осемнадесетгодишна възраст.

Е. Лишаване от свобода, в т.ч. предварителните мерки за неотклонение и излежаването на затворническа присъда

78. Чл. 37 от КПД съдържа водещите принципи за използването на лишаването от свобода, процедурните права на всяко лишено от свобода дете, както и разпоредби, засягащи третирането на и условията за лишението от свобода деца.

Основни принципи

79. Основните принципи при лишаването от свобода са: (а) арестуването, задържането или осъждането на лишаване от свобода на дете се извършва в съответствие със закона и се използва само като крайна мярка и то за най-краткия възможен срок; и (б) забранява се незаконното или произволно лишаване от свобода на дете.

80. Комитетът отбелязва със загриженост, че в много Държави - страни по Конвенцията децата прекарват месеци или години под предварителни мерки за неотклонение, което представлява тежко нарушение на чл. 37 (б) от КПД. Необходимо е да се приеме ефикасен пакет от алтернативи (виж Глава IV, раздел Б по-горе), за да могат Държавите да изпълнят задълженията си по чл. 37 (б) от КПД да използват лишаването от свобода само като крайна мярка. Използването на подобни алтернативи трябва да бъде внимателно структурирано, за да се намали използването и на досъдебното задържане вместо да се "разширява мрежата" от санкционирани деца. Освен това Държавите са длъжни да предприемат необходимите законодателни и други мерки, за да се намали досъдебното задържане. Неговото използване като наказателна санкция нарушава презумпцията за невиновност. Законът трябва ясно да посочи условията за налагане на мярка за неотклонение на дете, по-конкретно за да се осигури неговото присъствие на съдебното дело, както и за да се установи дали то представлява непосредствена опасност за себе си или за другите. Продължителността на мярката за неотклонение трябва да бъде ограничена от закона, като освен това е необходимо периодично да се преразглежда.

81. Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да гарантират, че детето може да бъде освободено от досъдебно задържане във възможно най-кратък срок и ако е необходимо под определени условия. Решенията относно досъдебното задържане, включително относно неговата продължителност, трябва да се правят от компетентен, независим и безпристрастен орган или правна институция, а на детето трябва да се предостави правна или друга необходима му помощ.

Процедурни права (чл. 37(г))

82. Всяко лишено от свобода дете има правото на незабавен достъп до правна или друга необходима му помощ, както и правото да оспори законсъобразността на лишаването от свобода пред съд или друг компетентен, независим и безпристрастен орган, както и навременно решение за подобно действие.

83. Всяко арестувано и лишено от свобода дете в рамките на 24 часа трябва да бъде изправено пред компетентен орган, който да провери законността на (продължителността на) лишаването от свобода в рамките на 24 часа. Комитетът също така препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да гарантират с категорични правни разпоредби, че законността на досъдебното задържане се преразглежда систематично, за предпочитане на всеки две седмици. В случай че условното освобождаване на детето, например посредством прилагането на алтернативни мерки, е невъзможно, трябва да му бъдат официално предявени обвинения за предполагаемите престъпления, след което да бъде изправено пред съд или друг компетентен, независим и безпристрастен орган или юридическа институция в срок не по-късно от 30 дни след началото на досъдебното му задържане. Комитетът, познаващ практиката на отлагане на съдебни заседания понякога повече от веднъж, настоява Държавите - страни по Конвенцията да въведат правните разпоредби, необходими за гарантирането на окончателно решение от съдия/съд в системата на детското правосъдие не по-късно от шест месеца след повдигането на обвиненията.

84. Правото за оспорване законността на лишаването от свобода включва не само правото на обжалване, но също така и правото на достъп до съд или друг компетентен, независим и безпристрастен орган или правна институция, в случаите, когато лишаването от свобода почива на административно решение (например от страна на полицията, прокуратурата или друг компетентен орган). Правото на навременно решение означава, че решението трябва да се представи във възможно най-кратък срок, например в рамките на две седмици след оспорването.

Условия на третиране (чл. 37 (в))

85. Всяко лишено от свобода дете изтърпява наказанието си отделно от възрастните. Лишеното от свобода дете не може да се настанява в затвор или друга институция за възрастни. Налице са изобилни доказателства, че настаняването на деца в затвори за възрастни подлага на риск тяхната основна безопасност, благополучие, както и бъдещата им способност да не извършват престъпления и да се реинтегрират в обществото. Разрешеното изключение за отделянето на децата от възрастните, формулирано в чл. 37 (в) от КПД като “освен ако това не е в най-добър интерес на детето”, трябва да се интерпретира тясно; най-добър интерес на детето не означава заради удобството на Държавите - страни по Конвенцията. Последните са длъжни да създадат отделни институции за лишените от свобода деца, което означава и отделни, и фокусирани върху детето персонал, мерки и практики.

86. Това правило не означава, че детето въдворено в институция за деца, трябва да бъде преместено в институция за възрастни незабавно след като навърши 18 години. Необходимо е да се осигури продължаване на неговия престой в детската институция, ако това е в негов най-добър интерес и не противоречи на най-добрия интерес на по-малките по възраст деца във въпросната институция.

87. Всяко лишено от свобода дете има право да запази контактите си със своето семейство чрез кореспонденция и свиждания. За да се улеснят свижданията, детето трябва да бъде настанено в институция на възможно най-близко разстояние до местоживеенето на неговото семейство. Изключителните обстоятелства, които могат да ограничат тези контакти, трябва да бъдат ясно описани в закона и да не бъдат оставени на преценката на компетентните органи.

88. Комитетът насочва вниманието на Държавите - страни по Конвенцията към Правилата за защита на лишените от свобода малолетни на ООН, възприети от Общо събрание на ООН в Резолюция 45/113 от 14 декември 1990 г. Комитетът приканва Държавите - страни по Конвенцията безусловно да прилагат тези правила, като също така имат предвид в необходимата степен стандартните минимални правила за третирането на затворниците (виж също така правило 9 от Пекинските правила). В това отношение Комитетът препоръчва на Държавите

да включат тези правила в своите национални закони и подзаконови уредби и да ги разпространят на съответния национален или регионален език сред всички професионалисти, НПО и доброволци, участващи в системата на прилагане на детското право.

89. Комитетът подчертава, че между другото е необходимо да се спазват следните принципи и правила при всички случаи на лишаване от свобода:

- На децата трябва да се осигури физическа среда и условия, които съответстват на рехабилитационните цели на настаняването, като се отделя необходимото внимание на техните потребности от личен живот, сетивна стимулация, възможности за комуникация с техни връстници, както и участия в спортни занимания, физически упражнения, творчески занятия и развлечения;
- Всяко дете на възраст, в която образованието е задължително, има правото на образование, съобразено с неговите потребности и способности, както и насочено към подготвянето му за връщане в обществото;
- Освен това, всяко дете трябва, когато е целесъобразно, да получава професионално обучение в професии, които могат да го подготвят за бъдеща трудова заетост;
- Всяко дете има право да получи лекарски преглед при приемането в съответната ограничаваща свободата/поправителна институция и освен това да получава нормални медицински грижи по време на целия си престой в институцията, която да се предоставя, когато това е възможно, от здравните заведения и услуги в съответната гражданска общност;
- Персоналът на институцията трябва да насърчава и улеснява честите контакти на детето с по-широката общност, включително контактите с неговото семейство, приятели и други лица или представители на надеждни външни организации, както и да му дава възможност за посещения на неговия дом и семейство;
- Ограничаване на движението или сила могат да се използват само когато детето създава непосредствена заплаха за увреждане на самото себе си или на други и само когато всички останали средства за контрол са изчерпани. Използването на физическо ограничаване на движението или сила, включително физически, механични и медицински ограничители, трябва да се извършва под

непосредствения и пряк контрол на специалист по медицина или физиология. Тези средства никога не се използват като инструмент за наказание. На персоналът на институцията се предоставя необходимото обучение относно приложимите стандарти като служителите, които използват ограничаването на движението или сила в нарушение на правилата и стандартите трябва да получат съответните наказания;

- Всички налагани дисциплинарни мерки трябва да щадят достойнството на непълнолетния и фундаменталните цели на институционалните грижи;
- Строго се забраняват дисциплинарните мерки, нарушаващи чл. 37 от КПД, в т.ч. физическите наказания, затварянето в тъмни, изолирани или единични килии и всички други наказания, които могат да увредят физическото или психическо здраве и благополучие на детето;
- Всяко дете има право да отправя искания и оплаквания, без цензуриране на тяхното съдържание, до централната администрация, правния орган или друга съответна независима институция, както и да бъде информирано за реакцията незабавно; децата трябва да бъдат запознати с тези механизми и да им бъде осигурен лесен достъп до тях;
- Необходимо е да се осигурят правомощия на независими и квалифицирани инспектори, които да провеждат редовни, както и неизвестени предварително проверки по своя собствена инициатива; те трябва да обърнат специално внимание върху провеждането на разговори с децата в инспектираните институции, и то в конфиденциална обстановка.

V. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЕТСКОТО ПРАВОСЪДИЕ

90. С оглед гарантиране пълното изпълнение на принципите и правата изложени в предходните параграфи, е необходимо да се създаде ефективна организация за осъществяването на детското правосъдие, както и цялостна система за детско правосъдие. Както е заявено в чл. 40 (3) от КПД, Държавите - страни по Конвенцията са длъжни да приемат необходимите закони и процедури, както и да създадат необходимите органи и институции, специално пригодени за работа за третирането на деца в конфликт с наказателния закон.

91. Задължителните общи разпоредби на въпросните закони и процедури са представени в настоящия общ коментар. Останалите разпоредби, които могат да се включат в тях се оставят на преценката на Държавите - страни по Конвенцията. Това се отнася и до формата на тези закони и процедури. Те могат да бъдат заложи в специални глави от общия наказателен или процесуален кодекс, или да бъдат обединени в отделен закон за детското правосъдие.

92. Една цялостна система за детско правосъдие изисква освен това създаването на специализирани звена в полицията, магистратурата, съдебната система, прокуратурата, както и изграждането на специализирани защитници или други представители, които да предоставят юридическа или друга помощ на детето.

93. Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да създадат детски съдилища или като отделни органи, или като част от съществуващите районни/областни съдилища. Ако това не може да бъде направено незабавно поради обективни причини, Държавите трябва да осигурят назначаването на специализирани съдии или магистрати, които да решават случаите в областта на детското правосъдие.

94. Освен това е необходимо да се създадат специални услуги, като пробация, консултации или надзор заедно със съответните специализирани институции, като например дневни центрове и, ако е необходимо, домове за пансионни грижи и лечение на децата-закононарушители. Тази система на детско правосъдие трябва в ежедневната си работа да осигурява ефективна координация на дейностите на всички тези специализирани институции, услуги и заведения.

95. От докладите на много страни става ясно, че неправителствените организации могат и наистина играят важна роля не само в предотвратяването на детските девиантни прояви, но също и в администрирането на детското правосъдие. Ето защо Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да търсят активното участие на тези организации при изграждането и реализирането на своята цялостна политика в областта на детското правосъдие, както и да им предоставят необходимите ресурси за подобно участие.

VI. ИНФОРМИРАНост И ОБУЧЕНИЕ

96. Извършващите закононарушения деца често стават обект на негативна публичност в медиите, която допринася за дискриминационните и очернящи стереотипи по отношение на тези деца, а често и на децата въобще. Това негативно представяне или криминализиране на децата-закононарушители често се основава на погрешно тълкуване и/или неразбиране на причините за детската девиантност и редовно води до призови за по-безкомпромисен подход (например нулева толерантност, “три удара и си въл” (произнасянето на присъди с продължително лишаване от свобода след трето сериозно закононарушение, бел. пр.), задължителни присъди, дела в съдилища за възрастни и други, предимно наказателни мерки). За да се създаде позитивна среда подпомагаща правилното разбиране на дълбоките причини за противообщественото поведение на непълнолетните, както и фокусиран върху човешките права подход за разрешаването на този социален проблем, Държавите - страни по Конвенцията трябва да провеждат, стимулират и/или подпомагат образователни и други кампании за повишаване на информираността относно нуждата и задължението да се работи с децата, обвинени в нарушаване на наказателния закон, в съответствие с духа и буквата на КПД. В това отношение Държавите трябва да търсят активното и позитивно участие на парламентаристи, НПО и медии, както и да подпомагат техните усилия за по-добро разбиране на базиращия върху правата подход към децата, които са били или са в конфликт с наказателния закон. Особено важно е децата, особено тези, които имат опит със системата на детското правосъдие, да участват в тези действия за по-добра обществена информираност.

97. От съществено значение за качеството на администрирането на детското правосъдие е всички професионалисти, участващи между другото в правоприлагането и правосъдието, да получат адекватно обучение относно съдържанието и значението на разпоредбите на КПД по принцип, и особено на тези от тях, които са пряко свързани с ежедневната им работа. Това обучение трябва да бъде организирано систематично и периодично, като не трябва да се ограничава до информацията относно съответните национални и международни правни разпоредби. То трябва да включва информацията относно между другото социалните и другите първопричини на детската девиантност,

психологическите и други аспекти на развитието на децата, със специална насоченост към момичетата и децата на родители от малцинствата или коренното население, културата и модите в света на младите, груповите отношения и дейности, както и възприетите мерки за работа с деца в конфликт с наказателния закон, и по-конкретно мерки без прибегване до съдебен процес (виж Глава IV, раздел Б по-горе).

VII. СЪБИРАНЕ НА ДАННИ, ОЦЕНКА И ИЗСЛЕДВАНИЯ

98. Комитетът изразява дълбока загриженост относно липсата на базови и специализирани данни върху, между другото, броя и характера на закононарушенията извършени от деца, използването и средната продължителност на досъдебните мерки за неотклонение, броя на децата, на които са наложени мерки, различни от съдебни процедури (пренасочване), броя на децата с ефективни присъди и характера на тези присъди. Комитетът настоява Държавите - страни по Конвенцията систематично да събират специализирани данни относно практиката по администриране на детското правосъдие, които са необходими за разработването, прилагането и оценката на политиките и програмите, насочени към превенцията и ефективното реагиране на детската девиантност в пълно съответствие с принципите и разпоредбите на КПД.

99. Комитетът препоръчва Държавите - страни по Конвенцията да провеждат редовни оценки на своите практики в детското правосъдие, по-конкретно на ефективността на предприетите мерки, включително мерките, свързани с дискриминацията, реинтегрирането и рецидивизма, като тези оценки се извършват от независими научни институции. Изследванията, като например тези за неравностойното прилагане на детското правосъдие, което може да е равносилно на дискриминация, или за действията по отношение на детските правонарушения, като например ефективните пренасочващи програми или нововъведени дейности в областта на детската девиантност, ще очертаят важни постижения или неуспехи. Важно е в тези оценки и изследвания да участват и самите деца, особено тези, които са били в контакти с елементи от системата на детското правосъдие. Личната неприкосновеност на тези деца, както и конфиденциалността на тяхното сътрудничество трябва да бъдат безусловно спазвани и отстоявани. В това отношение Комитетът насочва Държавите към съществуващите международни методически указания относно участието на деца в научните изследвания.

unite for children

